

JONAS BALČIUS

Kultūros, filosofijos ir meno institutas

DOROVINĖ IR SOTEROLOGINĖ KANČIOS PRASMĖ ANTANO MACEINOS FILOSOFIJOJE

Moral and Soteriological Meaning of Suffering
in the Philosophy by Antanas Maceina

SUMMARY

The article presents a detailed analysis and systematic expansion of one of the basic concepts regarding the onto-ethic origins and purpose of human suffering, developed by a prominent Lithuanian philosopher of the interwar period, neothomist Antanas Maceina (1908–1987). This philosopher devoted significant attention to the origins, meaning and soteriological purpose of the existential suffering experienced by humans. In this respect, suffering embodies one of the basic notions of the Christian philosophy for A. Maceina. It brings his views close not only to philosophy, but also to theology.

7. KANČIA KAIP ŽMOGAUS EGZISTAVIMO ŽEMĖJE TRANSCENDENTINĖ IŠRAIŠKA

Tai reikėtų suprasti taip, jog Dievas savo kūrinijos, taigi ir žmogaus, atžvilgiu yra visiškai laisvas ir nepriklausomas. Dėl to jis visada esąs ir pati didžiausia mūsų visų egzistencijos grėsmė. Tačiau suvokdami Dievą tikrai dalimis, tuo pačiu Jį suvokiame ir savo priešingybėmis. „Egzistencinio susidūrimo metu šios priešingybės pasirodo

mums visa savo galia, nes ir dieviškoji būtis tuomet yra arti mūsų. Begalinis transcendencijos artumas žmogui, mūsų gyvenimas joje nuolatinis ir neišvengiamas su ja susirišimas padaro, kad egzistenciniame susidūrimo Dievas yra pergyvenamas kaip mūsų Gelbėtojas⁷⁴. *Deus est nobis refugium et robur* – Dievas yra mūsų viltis ir stiprybė, giedama

RAKTAŽODŽIAI: Dievas, būtis, gėris, blogis, gyvenimas, prometėjizmas, sudievinimas, susidievinimas.
KEY WORDS: God, being, good, evil, suffering, existence, Prometheism, deifying, self-deification.

bažnyčiose. Jis visada yra mūsų Gelbėtojas, tačiau tik tada, kai visiškai ir be jokių išlygų Juo pasitikime. Šia prasme *kančia kaip tik ir esanti dieviškoji akivaizda, išpėjanti mus apie tokio pasitikėjimo stygių*. Vadinasi, jeigu „Jobas drįsta į Dievą kalbėti, tai ne dėl savo galybės, bet priešingai, dėl savo niekybės pajautimo. Transcendencija yra jo išganymas. Ji yra vienintelė kuri gali jį išgelbėti. Todėl jis į ją kreipiasi; kreipiasi drąsiai, truputį net išūliai, truputį prometėjiškai, tačiau nuoširdžiai ir atvirai“⁷⁵. Vadinasi, ir *galutinis mūsų žmogiškojo gyvenimo pažinimo aktas – mūsų giliausios žmogiškosios egzistencijos, būties pažinimo aktas taip pat visada yra ne mokslinis, o religinis*. Maceina tai įvardija tokiais žodžiais: „Tikras religinis aktas apreiškia ir tikrą Dievą. O šis aktas yra tikras tik tada, kai žmogus atsiveria Dievui taip, kaip jį prie šio atsivėrimo veda pati jo egzistencijos sąranga. Nerimas Dievop yra egzistencijos apsisprendimas ir sykiu religinio akto prigimties išraiška“⁷⁶.

Grįždamas prie Dostojevskio romano *Broliai Karamazovai* ir aptarinėdamas herojų šiuo klausimu reiškiamas mintis, spėlionės ir abejones, Maceina pabrėžia, kad Ivanas tuo, pavyzdžiui, norįs pasakyti, jog „santvarka, kurioje yra galima nekalto kūdikio kančia, yra Dievo neverta; garbingas žmogus negali su tokia santvarka susitaikyti, jos pripažinti ir joje jaustis savas. Tuo pačiu jis negali sutikti su Dievu, nes jam kelią pastoja kaip tik šios santvarkos neprasmingumas“⁷⁷. Iš to Maceina padaro itin reikšmingą išvadą, jog „kančios buvimas pasaulyje uždaro žmogui egzistencinio susidūrimo duris“⁷⁸. Kitaip tariant, prieš Dievą nukreip-

tas prometėjiškumas ne tik yra susijęs, pavyzdžiui, su pirmųjų žmonijos tėvų nuodėme, bet ir *tapęs siena, atskiriančia, atribojančią žmogų nuo Dievo, t.y. nuo galimybės tiesiogiai Jį regėti ir su Juo bendrauti, kadangi Dievo akivaizdumas taptų absoliučia kliūtimi žmogaus valios laisvei – galimybei Jį neigti ar ignoruoti*. „Visiems tokiems žmonėms dieviškąją šviesą pasaulyje ir savoje egzistencijoje užstoja blogio tamsa. Kaip Dievas gali pakęsti blogį, ypatingai kančią, jeigu jis pats pakartodamas savo kūrinius yra vadinęs gerais? Dievo pateisinimas blogio akivaizdoje yra amžinai žmoniją varginanti problema. Nuo Leibnico laikų mėginama rašyti sistemingas teodicėjas, vadinasi, Dievo pateisinimus, nes *blogis yra amžinas Dievo traukimas į teismą*“⁷⁹. Tačiau blogio problema, pasak Maceinos, iš tikrųjų esanti ne Dievo, o žmogaus problema: pasaulyje, perkeistame maištingojo prometėjiškumo dvasios, Dievo kišimasis į pasaulio reikalus taip pat taptų abejonių dėl Jo buvimo nekeliančia tiesa, akivaizdybe, kurios buvimas pasaulyje ir jo tvarkymas taptų nesuderinamas su žmogaus turima valios laisve. Dėl tos pačios priežasties ir kentėjimai tėra tik „išpėjimas, kad mūsų būtybėje arba mūsų gyvenime yra ne viskas tvarkoje. Jie yra signalai, kad ko nors pasisaugotume, kad ko nors vengtume arba ką nors išitaisytume. Todėl jie anaip tol nėra blogi, bet geri, nes jie yra priemonės mūsų egzistencijai išsilaikyti“⁸⁰. Vadinasi, pasak Maceinos, kiekviena pasaulyje egzistuojanti blogybė yra naudinga: problema čia tik ta, jog vienos iš jų prasmę bei naudą suvokiame, o kitos – ne. Tačiau toji, kuri mums taip ir lieka nesuprasta, nesu-

vokta ir neišsąmoninta, Dievui tokia nėra. Kitaip tariant, jeigu nekaltas kūdikis, jaunuolis ar gausios šeimos vienintelis maitintojas tėvas susirgs mirtina liga, pavyzdžiui, vėžiu arba žus, tai ir tokiais atvejais Dievas pajėgs suvokti iš to kylančių gėrį, tuo tarpu žmogus ne. „Tačiau ar sunaikinę protu blogio klausimą, jau tuo pačiu sunaikiname ir *blogį*? Ar logika įrodė, kad mirtis, kančia, klaida yra prigimti dalykai, todėl geri ir naudingi, jau tuo pačiu paverčiame juos gėriais tikrovėje? Protas, pasiėmęs blogio problemą, ją išanalizuoja ir blogio neranda. Bet mes aiškiai jaučiame, kad šiame proto darbe slypi kažkokia klaida, kad šitas blogio sunaikinimas mūsų netenkina, nes mes vis tiek jaučiame, kad blogis pasilieka ir veikia. <...> Teorinis visų šių dalykų kaip *gėrių* nušvietimas dar anaip tol nepaverčia jų *gėriais savyje* ir tuo pačiu mūsų dvasios neįtikina ir nenuramina“⁸¹.

Kodėl taip yra? Sveikas protas, be abejo, mums sako, kad klaida glūdi pačioje šioje *tikrovės ontoetizacijoje*, t.y. gamtiškojo, fizinio pasaulio sutapatinime su transcendentine gėrio ir blogio idėja. Mokslinis tikrovės suvokimas šią nuostatą tik patvirtina: gamtoje galiojantys priešastingumai reiškiasi ir egzistuoja tik kaip būtinybė ir atsitiktinumas; jokių kitokių priešasčių čia nėra ir negali būti: organizmo mirtis yra neišvengiamybė gilioje senatvėje, o atsitiktinumas – ligos, nelaimingo atsitikimo atveju. Tačiau abiem šiais atvejais mirtis yra neišvengiamas ir dėsningas viso mūsų žemiškojo gyvenimo palydovas.

Maceina šiuo klausimu laikosi kitokios nuomonės. Jo manymu, ontoetinėje tikrovės sampratoje bei interpretacijoje,

t.y. kaip pasaulyje siaučiantis blogis sutapatinamas su metafizine, antgamtine jo egzistavimo bei reiškimosi priežastimi, gėrio problema tampanti komplikuoja ir faktiškai neišsprendžiama tik dėl to, kad „*teorinis blogio problemos sprendimas visados reiškia jo supozityvinimą. <...> Blogis yra nebūtis*. Tai reikia pabrėžti visu sveriu. Jokio pozityvaus turinio jis neturi ir negali turėti. Blogis yra *tiktai* trūkumas, stoka, neigimas. Neapsakomos metafizinės išvados plaukia iš blogio laikymo pozityviu dalyku ir iš jo pastatymo šalia gėrio kaip būties šalia būties“⁸². Taip daręs pirmųjų krikščionybės amžių manicheizmas, atsirėmęs į rytietiškaį dualizmą, taip darę net ir senovės graikų filosofai nuo Parmenido laikų, paskelbę protu suvokiamą ir pažįstamą tiktai būti. Nebūtį esą galima tiktai išgyventi, bet ne pažinti. Todėl, kaip tik savo protą mes nukreipiame į *blogį*, tuojau pat ir neišvengiamai jam priskiriame ir tam tikrą pozityvumo momentą, kadangi *blogį* mes paverčiame būtimi, o kiekviena būtis esąs gėris. „*Blogio supozityvinimas perskelia visą būtį į du nesusisiekiančius, nesujungiamus, amžinai prieštaraujančius pradus, suskaldo transcendentiją į du šaltinius; šalia gerojo Dievo atsiatoja blogasis dievas; šalia gerosios tikrovės maišosi blogoji tikrovė*, Arimanas iš savo tamsos nuolatos kopija pasidairyti po šviesią Ormuzdo karalystę“⁸³. „Dėl tos pačios priežasties krikščionybė visais laikais kovojusi su šituo dualizmu ir tuo pačiu su blogio laikymu būtimi“⁸⁴. Blogis taip pat niekada negalės tapti gėrio šaltiniu, nes gėris kylas tiktai iš gėrio. *Blogį* gėrio priežastimi, pasak Maceinos, visada laikas tiktai protas, kuris blogio, kaip nebūties, neištengiąs pažinti ir todėl

suteikias jam pozityvų turinį, priskirdamas jam tam tikrų gėrio savybių, iš kurių gali būti kildinamas ir visokie kitokie „gėriai“. „Ar tat reiškia, kad blogio problema iš viso negali būti žmogaus sprendžiama ir išsprendžiama? Klausimas yra dviprasmiškas. Blogis priklauso prie mūsų egzistencijos. Jis yra joje pačioje. Jis nėra nei idėja, nei teorija, bet mūsų jaučiama ir gyvenama tikrovė. Tuo tarpu visas egzistencijos problemas galima spręsti dvejopai: teoriškai ir egzistenciškai. Teorinis kurios nors problemos sprendimas yra jos esmės bei prasmės išvelgimas protu ir išreiškimas bendra visiems galiojančia formule. Egzistencinis problemos sprendimas yra jos pergyvenimas, nusistatymas jos atžvilgiu ir reagavimas į ją savuoju asmeniniu Aš“⁸⁵. Kitaip tariant, blogio mąstyti mes negalime, užtat galime jį išgyventi. „Kai Jobo žmona patarė savo vyrui prakeikti Dievą ir mirti, ji taip pat jam siūlė egzistencinį išsprendimą. Kai gyvenimo smūgių ištikta mergaitė nušoka nuo tilto į upę, ji blogio klausimą irgi išsprendžia. Kai mylimosios apviltas ir apgautas vyras apsivelka misionieriaus sutaną ir iškeliauja į Afriką, jis padaro taip lygiai griežtą sprendimą blogio atžvilgiu, kaip ir anoji mergaitė. Visi šitie sprendimai yra egzistenciniai. Visi jie yra individualūs. Visi jie yra nepaprastai reikšmingi kiekvieno sprendėjo egzistencijai. Blogis tik šitaip ir yra išsprendžiamas. *Jo sprendimas iš tikro yra mūsų apsisprendimas jo atžvilgiu*“⁸⁶.

Natūralu klausti, kaip, koku būdu, kokiomis priemonėmis savo egzistencinės kančios ir blogio problemą yra sprendęs teisuolis Jobas. Ką jis pasirinko ir kodėl taip, o ne kitaip tai padarė? „Atsaky-

mas į šituos klausimus, be abejo, nieko neduos teorinei blogio problemos pusei. Tačiau jis gali daug duoti egzistenciniam išsprendimui, nes kiekvienas žmogus savojoje egzistencijoje yra didesnis ar mažesnis Jobas ir todėl kiekvieno apsisprendimas gali būti Jobo paskatintas ir sustiprintas. Kai Jobas pakilo savo skausme ir tarė pirmą savo žodį, prakeikdamas savo gimimo dieną, jis pastatė kančios problemą visu jos aštrumu: *geriau yra negimti negu būti ištiktam kančios*. Klausimo pastatymas iš tikro yra šurpus, ir pirmoji Jobo kalba yra pati šurpiausia iš visų. Todėl yra visai suprantama, kodėl Jobo draugai tuojau šoko ieškoti kančios prasmės, nes nujautė, kad nuo šių pastangų priklauso Jobo likimas. Jeigu kančia neturi prasmės, tuomet ji naikina žmogų, ir Dievas tuomet virsta žmogaus persekiotoju, pasityčiotoju savo rankų darbo ardytoju. O jeigu ji turi prasmę, tai kokia ji yra?“⁸⁷. Trys Jobo draugai mano, kad Dievas yra nekaltas, nuo žmogaus esąs absoliučiai nepriklausomas ir niekuo jam neišpareigojęs, todėl Jobo kančia esanti ne kas kita, kaip Dievo jam duotas atpildas už nuodėmės, nes nekaltų žmonių apskritai nesą. Ketvirtasis – kad ši jo kančia esanti jam Dievo siunčiamas perspėjimas, kadangi Dievas aiškiai matąs ir žmogaus bei pasaulio ateitį, o šioje ateityje Jobas neišvengiamai nusidėsias ir t.t.

Jobas visus šiuos savo draugų argumentus kategoriškai atmeta, išvadindamas jos „melo kalviais“ ir toliau laikosi nuomonės, jog jis Dievo akivaizdoje esąs nekaltas. Kančią jis prisiima ir kenčia nebandydamas jos nei racionalizuoti, nei konceptualizuoti. Tai, pasak Maceinos, esąs „atsakymas, kurio gelmės

mums yra sunkiai suvokiamos, tačiau kuriose slypi kančios didybė. <...> Jobo atsakymas esmėje yra toks pat, kaip ir visų šventųjų. Visi šventieji buvo apsisprendę priimti kančią ir ją iškęsti Dievuje. Dar daugiau! Ne vienas šventasis kančios troško ir jos ieškojo. Ne vienas su džiaugsmu pasitiko ligą, nelaimę, skurdą, kankinimus ir galop mirtį. Tai yra nuostabūs faktai, bet tikri. *Kančios troškimas ir džiaugsmas kęsti yra vienas iš būdingiausių šventos asmenybės ženklų.* Tačiau ar tai nėra nesąmonė? Kančia juk yra blogis. Jokia loginė spekuliacija nepavers jos pozityviu dalyku, vadinasi, gėriu. Kančia yra stoka, neigimas, nebūtis. Kaip tad galima trokšti blogio? Kaip galima džiaugtis nebūtimi? Kančia ardo žmogaus egzistenciją ir jį nubūtina. Kaip tad galima ieškoti šio ardymo ir šio nubūtinimo? Kaip tad galima būties pilnatvę iškeisti į ši slidų kelią, vedantį nebūties linkui? Ir vis dėlto šventieji šitaip elgėsi. Ar tad jie buvo nenormalūs? Anaiptol! Kančios troškimas šventųjų gyvenime mums atskleidžia didelę žmogiškosios egzistencijos mįslę, gal paskutinę jo atvirybėje transcendencijai⁸⁸.

Laikydamas kančią savotišku „būties vėžiu“, Maceina vis dėlto suranda ir tai, kas kančioje – jo paties ir Berdiajevo – yra įvardijama kaip „antroji“ kančios pusė. „Tačiau Jobas, o su juo ir visi krikščionybės šventieji, pasirinko kitą galimybę – šią šviesiąją ir atperkančiąją

kančios pusę. Jie jautė savo slinkimą į nebūtį, kaip ir tamsiosios pusės mėgėjai (pvz., savižudžiai. – J. B.). Jie jautė, kad jie nyksta, kad jų būtis tarsi ištirpsta ir išgaruoja. Tačiau jie griebėsi ją pagrįsti iš naujo. Ne pačiais savimi, nes patys jie čia nieko negalėjo kaip ir pirmieji. Žmogaus negalia kančios situacijoje yra vienoda visur ir visiems. Užtat Jobas ir šventieji nė nesirėmė žmogiškąja galia, kylančia iš jų pačių. Jie peržengė save ir pagrindo naujajai savo būčiai ieškojo jau transcendencijoje. Matydami nykstančią savo egzistenciją, jie sujungė ją su transcendencija, kad ši iš naujo juos įbūtintų⁸⁹. Kitaip tariant, atsivėręs „Dievui ir jam patiekęs visą savo būtį žmogus nepasilieka vienas. Dievas nusileidžia į jo atvirybę ir jį pripildo savimi. Kančios nubūtinta egzistencija atsitiesia ir pakyla, bet jau ant naujo pagrindo, nešina naują būtį, dieviškąją būtį, nes atėjusia iš anapus. *Prisiimta ir Dievuje iškęsta kančia yra kelias į žmogaus sudievėjimą*“⁹⁰. Vadinasi, ir žmogiškoji jo gyvenimo žemėje kelionė, susijusi su kančia, Maceinos yra suvokiama ir traktuojama kaip vienintelis Dievui įmanomas kelias į mūsų „nubūtintą egzistenciją“⁹¹. Susijungimas su Dievu ir Jo, kaip aukščiausios ir prasmingiausios – vienintelės tikrosios – būties apsigyvenimas mumyse, esąs, pasak Maceinos, didžiausias „visos tikrovės – žmogaus ir pasaulio – troškimas“⁹².

8. NETIKĖJIMAS DIEVU KAIP EGZISTENCINĖ SAVIŽUDYBĖ

Tai reiškia, jog pripažindamas žmogaus kaip Dievo kūrinio jam suteiktą valios laisvę, Maceina pripažįsta ir kiek-

vieno iš mūsų galimybę į Dievą netikėti. Tai susiję su galimybe Jo nematyti ir nerasti pasaulyje, kuriame Dievas nėra

akivaizdybė. „Jis gali Jo nerasti nei kaip atsitiktinių būtybių pagrindo, nei nesu-sidurti su Juo savoje egzistencijoje. Eg-zistencijos susijimas su transcendencija, kaip matėme visoje šioje knygoje, glūdi pačioje jos sąrangoje. *Žmogus yra būtis langas, pro kurį matyti Dievas*. Ir vis dėl-to šis langas gali užsitrenkti“⁹³. Žmogiškosios egzistencijos „lango“ neskaidrumą Maceina yra linkęs aiškinti tiek psichologinėmis, tiek ir buitiskomis aplinkybėmis. Tačiau ontologinio pagrindo savo netikėjimui žmogus neturi ir negali turėti. „*Ontologinio bedieviškumo nėra ir būti negali*, – pabrėžia autorius, – Eg-zistencija neišvengiamai laikosi transcen-dencijoje, todėl savo gelmėse ji bedieviška virsti negali. *Ontologinis netikėjimas yra nebūtis*. Nužudyti Dievą savoje būtyje reiškia žlugti ir pačiam“⁹⁴.

Tačiau ir psichologinis ar netgi buitinis nuo Dievo nusigrėžimas, visiškai paskendus ir užsislendus vien tik kasdienybės rūpesčiuose, taip pat negališ praeiti be pėdsakų. „Užsklendęs savą egzistenciją Dievui, žmogus mėgina taip sudėstyti visą save ir savo gyvenimą, tarsi šis vyktų pats iš savęs, tarsi jis turėtų pagrindą savyje. Tačiau tai yra ne tik psichologinė iliuzija, bet sykiu ir nepaprasta ontologinė grėsmė. Juk atsipalaiduoti nuo Dievo reiškia pasukti į nebūtį ir mėginti ją savomis jėgomis pergalėti“⁹⁵. Tačiau žmogus to kaip tik ir negališ padaryti. To neleidžianti jo, kaip būtybės, egzistencinė, o ne ontologinė prigimtis, kadangi šia pastarąja jis visada ir visur yra susijęs su savo Kūrėju. Dėl to ir „*Būti nebūtis akivaizdoje yra amžinas žmogaus likimas*. Žmogus, gražiu Heideggerio posakiu, yra „nebūtis vie-

tininkas“⁹⁶. Tačiau Heideggeriui taip pat priklauso ir kiti, ne mažiau vaizdingi, posakiai tiek apie būtį, tiek ir apie metafiziką. „Būtis pasirodo kaip nepaslėptis (*Unverborgenheit*) (*Alētheia*). Ar būtis kartu yra tokia nepaslėptis, ar pati išskverbia į metafiziką ir reiškiasi kaip metafizika, lieka neaišku“⁹⁷. Taigi, kaip matome, šiuose žodžių, pasisakymų, įvairiausių ištarmių džiunglėse iš tikrųjų nelengva susigaudyti, kadangi neretai atsitinka taip, jog vieni iš jų prieštaraus ar netgi neigia kitus. Akivaizdu, jog Maceinai visa ši būtis metafizika asocijuojasi ne su kuo nors kitu, o su kiekvieno egzistuojančio individo „baimė išnykti“. „Baimėje, kaip minėjome, ši nebūtis grėsmė, ši galimybė nebūti kaip tik ir atsiskleidžia. Tada mes nujaučiame, kad mes laikomės ne savimi, bet kitu. Jeigu tad šį Kitą paneigiame, tada ginsimės nuo nebūtis?“⁹⁸.

Tačiau žmogaus baimė išnykti nėra ir negali būti nei transcendencijos buvimo įrodymas, nei jos paneigimas: baimė jaučia ir visi gyvūnai – nuo pačių didžiausių iki mažiausių – ir grindžiama ji netgi ne šių būtybių psichologija, o gyvybės išsaugojimo instinktu. Remiantis ta pačia krikščioniškojo tikėjimo doktrina, vargu ar galime teigti, jog visiems šiems žemės padarams, netgi augalams, būdingas gyvybės išsaugojimo ir giminės pratešimo instinktas vargu ar gali būti kokio nors „supratimo“ apie transcendentą rezultatas. Kita vertus, kas iš tikrųjų laukia tų, kurie priklauso kitoms pasaulio religijoms, laikosi jų nustatytų tikėjimo bei dorovinio elgesio normų ir tiki visų šių transcendentinių vaizdinių pagrįstumu bei teisingumu? Be to, ir pa-

tys didžiausi žmonijos istorijoje žinomi pasaulio tironai, valdę daugelį pasaulio tautų bei valstybių, net ir būdami bedieviai, pavyzdžiui, tokie kaip Leninas, Stalinas ar Pol Potas, pagonis Hitleris ir musulmonas Sadamas Huseinas bei daugelis kitų, taip ir nesusilaukė Dievo keršto. Ir bijodavo jie dažniausiai ne dievų ar Dievo, o kitų, į juos panašių, arba negailestingai jų engiamų ir sukilti išdrįsusių savo tautiečių, pavaldinių keršto, kurio dažniausiai ir susilaukdavo.

Verta dėmesio ir garsaus anglų logiko bei filosofo, Nobelio premijos laureato, Bertrando Russello argumentacija šiuo klausimu, kuri grindžiama prielaida, kad vadinamasis pirmosios priežasties argumentas yra klaidingas. „Prisipažinsiu, kad, kai dar buvau labai jaunas ir labai gilinausi į šiuos klausimus, aš irgi labai ilgai pirmosios priežasties argumentą laikiau esant teisingą. Tačiau sykį (man tada buvo aštuoniolika metų) perskaičiau Johno Stuardo Millio *Autobiografiją*, kur aptikau tokią vietą: Tėvas man paaiškino, jog į klausimą ‘Kas mane sukūrė?’ neįmanoma teisingai atsakyti, kadangi tuomet tuoj pat kyla kitas klausimas: ‘O kas sukūrė Dievą?’ Ši netikėta pastaba mane įtikino, ir iki šiol esu tuo įsitikinęs, jog pirmosios priežasties argumentas yra klaidingas. Ir iš tikrųjų, jeigu viskas privalo turėti savo

priežastį, tai tokią pat priežastį privalas turėti ir pats Dievas. O jei gali egzistuoti kas nors, kas tokios priežasties neturi, vadinasi, tatau kuo puikiausiai galinti būti ir gamta, ne tik Dievas“⁹⁹.

Kitaip tariant, vargu ar biologinio žmogaus netvarumo, psichologinio netikrumo dėl ateities, pagaliau ir dėl neišvengiamai artėjančios senatvės bei mirties, kaip individo visiško išnykimo neišvengiamos perspektyvos, minėtieji argumentai gali būti pakankamas tikrovės prigimties antgamtiškumo įrodymas. Todėl tiek netikėjimas, kaip savo paties būtiškumo savinaika, tiek ir Maceinos postuluojamas krikščionių Dievo mielaširdingumas, gailestingumas ir teisingumas, kuriuos jis bando įrodyti remdamasis Senojo Testamento personažo – teisuolio Jobo gyvenimo ir likimo istorija, *neabejotinai yra silpniausias ir problemiškausias jo sukurtos ir šiuose veikaluose atstovaujamos krikščioniškojo filosofinio egzistencializmo kaip koncepcijos vietos.*

Kita vertus, tai, jog visų šių problemų kėlimo ir sprendimo lietuvių filosofijoje buvo imtasi, reikia laikyti jokių specialių įrodymų nereikalaujančiu faktu, pagrindžiančiu nemenką prigimtinį lietuvių kūrybingumą bei tautinės inteligentijos vos per du tarpukario laikus Lietuvos nepriklausomybės dešimtmečius pasiektą intelektualinį subrendimą.

IŠVADOS

1. Straipsnyje pateikiama išsamesnė Maceinos filosofinių darbų, susijusių su teizmo ir ateizmo, žmogaus kaltės, kančios, valios laisvės, gėrio ir blogio proble-

matika, turinio analizė rodo, kad jam ir iš tikrųjų (ką jis ir pats pripažįsta!) buvo itin artima egzistencinė tikrovės interpretacija. Ji leidžia giliau, intymiau, subti-

liau ir psichologiškiau pagrįsti bei motyvuoti tradicinę tomistinę tikrovės sampratą, priartinti ją prie dorovinio individo dvasinių išgyvenimų, baimių, vilčių bei lūkesčių.

2. Žmogaus su savo artimu, žmogaus ir gamtos tarpusavio sąveikas bei santykius apibrėždamas ir apibendrinamas kaip prigimtinio žmogaus dvasinio maištingumo – prometėjizmo – sąvoka, Maceina ir iš tikrųjų pasiekia iki tol lietuvių filosofijos istorijoje nebūto emocinio ir psichologinio probleminio įtaigumo. Nepaisant to, Maceinai šiame straipsnyje nagrinėtuose kūriniuose taip ir nepavyko įtikinamai argumentuoti bei pagrįsti antgamtinės tikrovės kaip doroviškai į gėrio ir blogio pradus suskaldytos ontoetinės visumos, iš kurios esą išplaukianti ir dorovinė bei egzistencinė žmogaus kaip individo nuo Dievo priklausomybė bei jo gyvenimo žemėje prasmė ir kokybė.

3. Šiuo pagrindu ir Maceinos veikalą *Jobo drama* tenka laikyti tikra emigracijos filosofo konceptualine nesėkme, kadangi Senojo Testamento Dievo Jahvės ir Biblijos teisuolio Jobo polemika niekaip nepagrindžia ir neįrodo šio veikalo autoriaus požiūrio pagrįstumo, kuriuo remiantis, žinomi antikos dievai, pavyzdžiui, Dzeusas ir kiti ne be pagrindo laikomi tironais, tuo tarpu krikščionių Dievas – priešingai: gailestingumu, tiesa ir meile. Dėl tos pačios priežasties ir pamatinė šių Maceinos darbų koncepcija antikinį prometėjizmą įvardijanti kaip doroviškai motyvuotą žmonijos kovą su dieviškąją tironija, o krikščioniškąją – kaip dorovinio individo *susidievėjimo*, o ne *susidievinimo* procesą bei dorovinę visos žmonijos dvasinio tobulėjimo alternatyvą, taip pat tėra tik paties autoriaus nuomonė, o ne faktais įrodoma ir pagrindžiama filosofinė sistema.

Literatūra ir nuorodos

⁷⁴ Ten pat, p. 582.

⁷⁵ Ten pat, p. 584.

⁷⁶ Ten pat, p. 585.

⁷⁷ Ten pat.

⁷⁸ Ten pat, p. 586.

⁷⁹ Ten pat.

⁸⁰ Ten pat, p. 587.

⁸¹ Ten pat, p. 588.

⁸² Ten pat, p. 588–589.

⁸³ Ten pat, p. 589.

⁸⁴ Ten pat.

⁸⁵ Ten pat.

⁸⁶ Ten pat, p. 590–591.

⁸⁷ Ten pat, p. 591.

⁸⁸ Ten pat, p. 594–595.

⁸⁹ Ten pat, p. 596.

⁹⁰ Ten pat.

⁹¹ Ten pat, p. 598.

⁹² Ten pat.

⁹³ Ten pat, p. 601.

⁹⁴ Ten pat.

⁹⁵ Ten pat.

⁹⁶ Ten pat.

⁹⁷ Martynas Heidegeris. Kas yra metafizika // *Rinktiniai raštai*. – Vilnius: Mintis, 1922, p. 99.

⁹⁸ Antanas Maceina. *Jobo drama* // *Raštai*, t. 3. – Vilnius: Mintis, 1990, p. 601–602.

⁹⁹ Bertrand Russell. *Why I Am Not Christian*. – London, 1927, p. 112.